

Karen Healy er professor på School of Social Work and Human Services ved University of Queensland i Australien. Hun har tidligere arbejdet som socialrådgiver inden for sundhedsområdet og med børn og unge. Hun har skrevet adskillige bøger og artikler om socialt arbejde, herunder *Social Work Practices: Contemporary Perspectives on Change* (Sage, 2000).

KAREN HEALY

SOCIALT ARBEJDE I TEORI OG KONTEKST

En grundbog

2. udgave

Oversat af Joachim Wrang

PROFESSIONS|SERIEN er fagbøger til professionsuddannelserne. Kompetente fagpersoner giver indblik i, hvad der aktuelt rører sig på det pædagogiske, psykologiske og socialfaglige felt. Målet er analytisk forståelse og inspiration til, hvordan pædagoger, lærere og socialrådgivere på bedste vis kan forene teori og praksis.

Indhold

Liste over figurer og tabeller	9
Forord	11
Tak	17

DEL 1: INTRODUKTION 19

KAPITEL 1: Forståelsen af vores kontekst	23
Vigtigheden af diskurs	23
Praksisteorier	27
Diskurser og praksisteorier: Hvad er forskellen?	30
Hvorfor konteksten er vigtig	31
Konklusion	33
Opsummerende spørgsmål og anbefalet læsning	33

SOCIALT ARBEJDE I TEORI OG KONTEKST

er oversat fra engelsk efter
Social Work Theories in Context – Creating Frameworks for Practice
af Joachim Wrang
© Palgrave Macmillan 2005 og 2014 og for den danske udgave
© 2009/2016 Akademisk Forlag, København
– et forlag under Lindhardt og Ringhof Forlag A/S, et selskab i Egmont

First published in English by Palgrave Macmillan, a division of
Macmillan Publishers Limited under the title *Social Work Theories
in Context*. 2nd edition by Karen Healy. This edition has been translated
and published under license from Palgrave Macmillan. The Author
has asserted her right to be identified as the author of this work.

Forlagsredaktion: Lene Kamuk
Grafisk tilrettelægning: Henriette Mørk | Imperiet
Sats: Geethik
Sat med: CharterITC, Katarine
Omslag: Henriette Mørk | Imperiet
Tryk: Livonia Print
2. udgave, 1. oplag, 2016
ISBN: 978-87-500-4485-7

Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af denne bog eller
dele heraf er kun tilladt efter Copy-Dans regler, jf. www.tekstognode.dk.

www.akademisk.dk

KAPITEL 2: En dynamisk praksismodel 35

En mangfoldig praksis og konstruktionen af et formål	35
Konstruktionen af formålet med det sociale arbejde: En dynamisk tilgang	39
En dynamisk tilgang til brug af teori	45
Udarbejdelse og brug af teori i praksis: Diskussioner om evidens og refleksion	51
En refleksiv tilgang til teori: Udvikling af teori i praksis	58
Konklusion	59
Opsummerende spørgsmål og anbefalet læsning	60

DEL 2: DISKURSER, DER FORMER PRAKSISKONTEKSTER 63

KAPITEL 3: Dominerende diskurser inden for social- og sundhedsområdet: Medicin, jura, økonomi og New Public Management	67
Den biomedicinske diskurs	68
Den juridiske diskurs	77

ren viser, hvordan den diskursive konstruktion af identiteter og forhold i forskellige kontekster som retsvæsenet og arbejdet med udsatte børn og deres familier konkret påvirker menneskers liv og legitimerer indgreb i deres personlige liv. Bogen er særlig god til at kaste lys over, hvordan sprog påvirker magtrelationer i det sociale arbejdes praksis og konkret påvirker menneskers liv.

Taylor, S. (2013). *What is Discourse Analysis?* London: Bloomsbury.

En kort, tilgængelig indføring i diskursanalyse. Den kan anbefales til læsere, der ønsker at forstå oprindelsen til denne måde at analysere praksiskontekster på og dens styrker og begrænsninger.

KAPITEL 2

En dynamisk praksismodel

I dette kapitel vil jeg se nærmere på den dynamiske model for det sociale arbejdes praksis, der forsøger at kaste lys over de processer, gennem hvilke vores faglige formål konstrueres i det sociale arbejdes praksis. Elementerne i denne model inkluderer institutionelle kontekster, grundlaget for den faglige praksis, brugeres behov og forventninger og vores egen fremvoksende ramme for praksis. Først vil jeg se på, hvordan den dynamiske model passer til den kontekstuelle tilgang, der blev introduceret i kapitel 1. Jeg vil dernæst se nærmere på de enkelte elementer i modellen. Dernæst vil jeg diskutere tre tilgange til brug af teori, og hvordan den dynamiske model kan oplyse vores brug af teori i praksis.

En mangfoldig praksis og konstruktionen af et formål

Den dynamiske praksismodel (se figur 2.1 nedenfor) tilvejebringer en ramme for at forstå, hvordan vores faglige formål konstrueres i praksis. Som diskuteret i kapitel 1 er socialt arbejde en aktivitet, der udføres i mange forskellige kontekster. Vores faglige formål og vores tilgange til praksis varierer alt efter de forskellige historiske, geografiske og institutionelle praksiskontekster. Derudover er socialt arbejde en forhandlet aktivitet. Mange faktorer bidrager til forhandlingen om formålet med vores praksis, herunder de diskurser, der former vores institutionelle kontekst, vores formelle faglige grundlag, brugeres forventninger såvel som vores individuelle rammer for praksis. Nogle gange hænger disse faktorer sammen, og socialarbejdere oplever en sammenhæng mellem deres kontekst, deres formelle faglige grundlag og deres individuelle ramme for praksis. Ofte eksisterer denne sammenhæng imidlertid ikke, og i stedet må socialarbejdere forholde sig til konflikten mellem deres formelle faglige grundlag og forskellige forventninger fra den institutionelle kontekst og fra brugeres og lokalmiljøers opfattelser af behov og berettigede krav. For eksempel er det muligt, at socialarbejdernes primære rolle i arbejdet med udsatte børn og deres familier er defineret af institutionen som gående ud på at vurdere og fjerne risiko i den foreliggende

situation, mens socialarbejderen måske har et længere tidsperspektiv og mener, at der skal være en balance mellem handlinger, der fjerner risici, og de langsigtede konsekvenser for barnets tilknytning til dets familie og lokalmiljø. I nogle tilfælde står socialarbejdere over for forskellige udfordringer i bestræbelserne på at konstruere et legitimt formål med deres praksis på en sådan måde, at det indfrier ofte konkurrerende forventninger fra forskellige interessenter, herunder brugere, arbejdsgiver og samfundet generelt.

Socialarbejdere er meget bevidste om betydningen af kontekst i brugernes liv. Det at forstå og respondere på 'personen i miljøet' er derfor en rettesnor for moderne professionelt socialt arbejde. Der har imidlertid ikke været særlig meget fokus på, hvordan vi kan forstå og respondere på vores praksismiljø som en integreret del af den konkrete praksis. For eksempel undervises der ofte i det sociale arbejdes institutionelle kontekster, dvs. de politiske og organisatoriske miljøer, løstrevet fra den faglige praksis, mens jeg vil hævde, at vores institutionelle kontekster må forstås som uløseligt forbundne med, hvordan vi i den konkrete praksis konstruerer vores formål.

Alle faglige aktiviteters betydning og praksis varierer – det gælder alle menneskelige aktiviteter – alt efter kontekst. Socialt arbejde varierer imidlertid endnu mere, og det af tre grunde. For det første har socialt arbejde ikke noget fælles vidensgrundlag og ingen alment anerkendte måder at skabe viden på. Dette er i modsætning til etablerede eller eliteprægede professioner som medicin, jura og ingeniørvidenskab, der alle har et samlet vidensgrundlag baseret på positivistiske eller videnskabelige erkendelsesmetoder. I modsætning hertil er socialarbejdere delt i spørgsmål om, hvordan man skaber viden til brug i praksis. Forskere diskuterer fordele og begrænsninger ved videnskabsteorier til forståelse af det sociale arbejdes praksis. Desuden er mange af de begreber, som socialarbejdere bruger, unikke, hvilket vil sige, at de kun bruges i specifikke institutionelle kontekster. Det vidensgrundlag og de færdigheder, som en socialarbejder benytter sig af inden for en offentlig myndighed med ansvar for arbejdet med udsatte børn og deres familier, adskiller sig for eksempel radikalt fra det vidensgrundlag og de færdigheder, som en socialarbejder, der er involveret i et udviklingsprojekt i et socialt boligbyggeri, benytter sig af. Selv den måde, hvorpå socialarbejdere i praksis

bruger centrale begreber, som for eksempel 'selvbestemmelse' og 'social retfærdighed', varierer markant alt efter institutionel kontekst. For eksempel må begrebet om social retfærdighed i en psykiatrisk kontekst ansues med udgangspunkt i den konflikt, som der nogle gange kan være mellem de behov, som brugere giver udtryk for, og hvad der menes at være bedst for dem, for eksempel at beskytte dem mod at skade sig selv.

For det andet: I modsætning til andre professioner, der har at gøre med mennesker, de såkaldte relationsprofessioner, såsom sygepleje og undervisning, har socialt arbejde ikke en primær institutionel base. Selv om de andre professioner måske også mangler et positivistisk, empirisk grundlag for deres praksis, tilvejebringer tilstedeværelsen af en primær kontekst – henholdsvis hospitalet og skolen – et samlet grundlag for udvikling og brug af viden. I modsætning hertil kan socialarbejdere ikke siges at have et primært felt eller en primær organisation for deres praksis. For eksempel arbejder socialarbejdere inden for en lang række felter, fra traditionelle opgaver i social- og sundhedssektoren til støtte af udsatte borgers rettigheder og udvikling af lokalmiljøer. De organisationer, der leverer social service, varierer på mange forskellige måder, herunder i forhold til:

- *størrelse*: fra ingen aflønnede ansatte til institutioner med titusinder af ansatte
- *formål*: fra implementering af lovgivning eller missionsarbejde til klientorienterede serviceydelser
- *ledelsesstruktur*: fra brugerstyrede organisationer til store virksomheder.

De varierer også betragteligt fra land til land, selv i de postindustrielle lande.

For det tredje varierer det sociale arbejdes primære opgave, alt efter hvilken praksiskontekst der er tale om, og kan inkludere – men er ikke begrænset til – en eller en kombination af følgende opgaver:

- risikostyring
- implementering af lovgivning
- støtte til og forsvar for udsatte brugergruppers rettigheder
- konkret hjælp til individer, familier eller grupper

- sagsbehandling
- terapeutiske interventioner
- undervisning i lokalmiljøet
- opbygningen af ressourcer i lokalmiljøet
- forskning
- udvikling, implementering og evaluering af politikker
- social planlægning
- administration af sociale serviceydelser.

Som det fremgår, kan den centrale opgave i én kontekst være uforenelig med den primære aktivitet i en anden. For eksempel er det sandsynligt, at et primært fokus på implementeringen af lovgivning er uforeneligt med arbejdet med at opbygge et lokalmiljøes ressourcer. Derudover kan socialarbejdere, om end de har en vis frihed i forhold til, hvordan de udfører deres primære opgave, normalt ikke selv definere opgaven. Den bestemmes snarere af den institutionelle kontekst og – mere specifikt – af deres arbejdsbeskrivelse og af arbejdsgevernes, brugernes og lokalmiljøernes rettigheder og forventninger. Når vi konstruerer vores opfattelse af formålet med det sociale arbejdes praksis, må vi derfor være opmærksomme på de primære opgaver, vi får tildelt inden for vores praksiskontekster.

Denne kontekstuelle karakter af socialt arbejde adskiller det fra andre professioner. Grundlagene for vores faglige praksis – vores base af viden, formål og færdigheder – konstrueres i høj grad i og gennem de miljøer, vi arbejder i. Derfor må forbedringen af vores evne til at forstå, analysere og respondere på vores institutionelle kontekster være uløseligt forbundet med vores rammer for den faglige praksis. Hvis vi forstår vores kontekst, kan vi både erkende, hvordan vores praksis er formet af konteksten, og hvordan vi kan bidrage til ændringer inden for og i relation til vores kontekst. Som Fook (2002:162) hævder:

Overgangen til en kontekstuel tænkemåde [...] er ensbetydende med, at vi omformulerer vores arbejde som arbejde *med omgivelserne* og ikke arbejde *på trøds af omgivelserne*. Vi betragter os selv som del af en kontekst, og vi er selv ansvarlige for aspekter ved denne

kontekst. På denne måde ser vi muligheder for forandring, for at skabe forskellige mikroklimater inden for bredere kontekster.

Vi er kort sagt nødt til at tage den institutionelle konteksts indflydelse i forbindelse med udformningen af vores tilgange til praksis, vores vidensgrundlag, vores opfattelse af formål og endda af os selv som socialarbejdere alvorligt. Men vi må også erkende, at vi er aktive deltagere i og medskabere af de kontekster og rammer, vi udfører vores arbejde igennem.

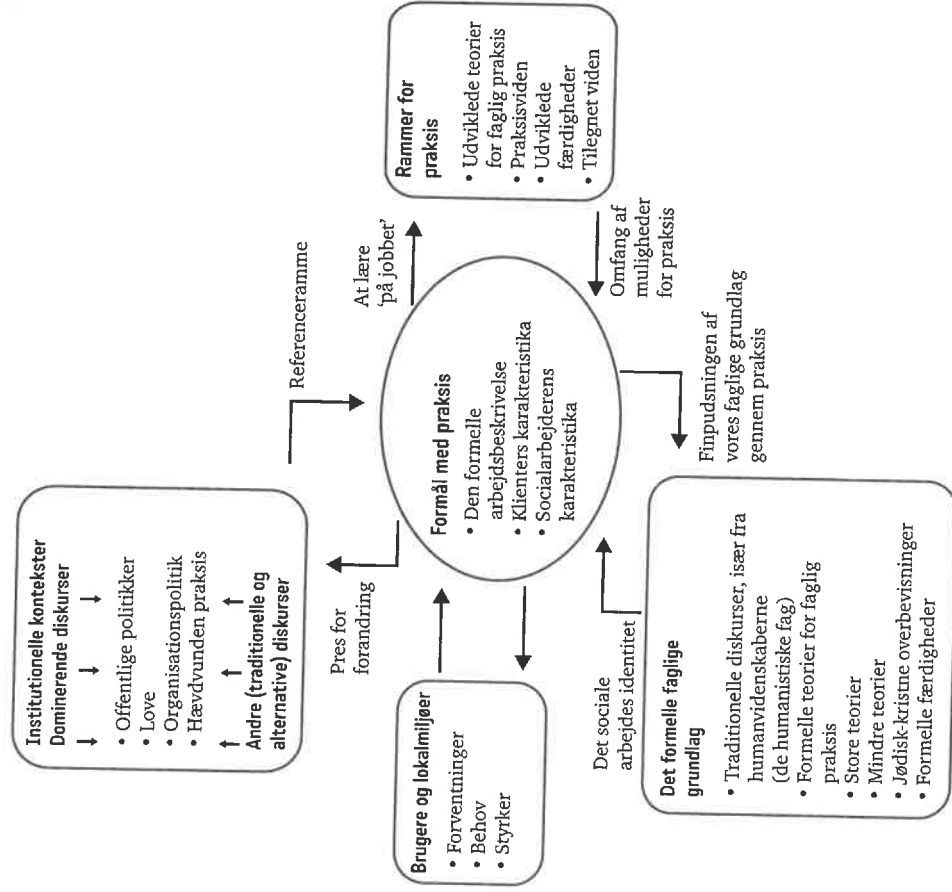
Konstruktionen af formålet med det sociale arbejde: En dynamisk tilgang

Som andre fagfolk er socialarbejdere involveret i aktiviteter med et formål. I modsætning til andre professioner betyder den kontekstuelle og varierede karakter af det sociale arbejdes praksis imidlertid, at vi i forbindelse med hver eneste praksissituation er involveret i at konstruere og forhandle om det sociale arbejdes praksis. Den dynamiske model for socialt arbejde er præsenteret i figur 2.1. Begrebet om fagligt formål står centralt i denne model og konstrueres som følge af interaktioner mellem fire elementer: vores institutionelle kontekster, brugeres og lokalmiljøers behov og forventninger, vores faglige grundlag og vores opstående rammer for praksis, der udvikler sig over tid gennem kritisk refleksion over vores faglige erfaringer.

De fire elementer interagerer i konstruktionen af vores faglige formål:

1. *Den institutionelle praksiskontekst*: Dette element omhandler lovgivning, herunder de love, der regulerer fagligt socialt arbejde, offentlige og organisatoriske politikker og hævdundne praksisser, der former de institutioner, hvor socialarbejdere befinder sig. Den institutionelle kontekst tilvejebringer referencerammen for opgaven med det sociale arbejde, dvs. hvad en socialarbejder formelt er ansat til at udføre. For eksempel kan en socialarbejder, der er ansat i psykiatrien, have til opgave at implementere lovgivning på området og opbygge ressourcer i lokalmiljøet, såsom boligmuligheder og socialt støttende netværk, så mennesker med psykiske problemer kan blive støttet af samfundet.

2. *Det formelle faglige grundlag for socialt arbejde*: Dette grundlag er udviklet på baggrund af en lang række filosofiske perspektiver, teorier om og for praksis, værdier og overbevisninger og det sociale arbejdes formelle færdigheder. Det udbredes gennem de formelle kanaler som uddannelsen til socialarbejder og akademiske publikationer. De sociale højskoler og andre undervisningsinstitutioner, der udbyder uddannelser med relation til socialt arbejde, beskæftiger sig primært med at præsentere de studerende for – og socialisere dem ind i – fagets centrale værdier, viden og færdigheder. Praksisteorier udgør en central intellektuel komponent i det faglige grundlag for socialt arbejde.

Figur 2.1 Konstruktionen af det sociale arbejdes praksis: En dynamisk model

3. *Brugere og deres lokalmiljøer*: Socialarbejdere har erkendt vigtigheden af at arbejde i partnerskab med brugere og lokalmiljøer. Faktisk går begrebet om partnerskabet helt tilbage til Mary Richmond og Jane Addams' arbejde i begyndelsen af det 20. århundrede og er i dag en central del af alle de toneangivende teorier om det sociale arbejdes praksis. Moderne teorier om socialt arbejde er præget af forestillingen om, at forholdet mellem socialarbejder og brugeren, hvad enten der er tale om et individ, en familie eller et lokalmiljø, er det centrale redskab til forandringen. Også fremvæksten af borgerrettighedsbevægelser inden for store dele af social- og sundhedsområdet har været forbundet med udfordringer af socialarbejdere og andre ansatte inden for relationsprofessionerne, idet disse forventes at være ansvarlige i udøvelsen af deres faglige magt og inddrage borgere i beslutninger, der påvirker dem (se kapitel 5).

4. *Rammer for praksis*: Dette element refererer til blandingen af på den ene side formel viden og formelle færdigheder og på den anden side uformel viden og uformelle jobspecifikke færdigheder, der er udviklet af socialarbejdere i praksis. Denne blanding indbefatter formel teoretisk og faktisk viden såvel som tavs viden eller viden, der kan være vanskelig at formulere, viden, der kan være opbygget gennem erfaring. For eksempel kan en erfaren socialarbejder, der arbejder med udsatte børn og deres familier, udvikle en stærk evne til at udpege højrisikosituationer dels ved hjælp af en formel risikovurdering, dels ved hjælp af praksisbaseret viden om de former for situationer, der med stor sandsynlighed fører til negative udfald for børn.

Jeg vil nu se nærmere på interaktionen mellem elementer i den dynamiske model for socialt arbejde (figur 2.1). Den institutionelle kontekst, især love og offentlige politikker, former de centrale forpligtelser, som socialarbejdere og – i nogle tilfælde – brugerne har. Alligevel kan vi som socialarbejdere bruge vores erfaring med at implementere institutionel politik og praksis til at kæmpe for at forandre disse. For eksempel kan en socialarbejder i psykiatrien, der har til opgave at finde passende beboelse til brugerne, også arbejde sammen med beslutningstagere og

politikere om at forbedre indsatsen for at dække de boligbehov, som mennesker med psykiske problemer har.

Det regulerende miljø er også en vigtig del af vores kontekst. Der har internationalt fundet store forandringer sted inden for professionens regulerende miljø i løbet af det seneste årti. Mens den faglige regulering af det sociale arbejdes profession er veletableret i alle USA's stater, Canadas provinser og i Israel, er denne regulering i mange andre lande af nyere dato og i nogle tilfælde minimal. I 2003 blev The Social Workers Registration Act vedtaget i New Zealand, og siden 2005 har socialt arbejde også været en registreret profession i Storbritannien. I Australien er socialt arbejde stadigvæk en selvregulerende, ikke-registreret profession, hvor den nationale faglige organisation spiller en central rolle i forbindelse med at føre tilsyn med faglige uddannelsesstandarder og dens medlemmers professionelle optræden. Det er vigtigt at bemærke, at forholdene i Australien er præget af et meget dereguleret miljø, hvor mange professioner i social- og sundhedssektoren, herunder blandt andet diætister, talepædagoger og socialarbejdere, ikke er registreret af staten, men er selvregulerende via deres faglige organisationer.

Den formelle regulering af det sociale arbejde har i mange lande ført til, at stater i stigende grad har forsøgt at definere standarder for praksis, hvilket har haft betydelige konsekvenser for etableringen af vores faglige formål og disse formåls spændvidde og begrænsninger. For eksempel er den faglige standard for uddannelsen af socialarbejdere i England defineret i overensstemmelse med The National Occupational Standards, der er udformet af The Quality Assurance Agency for Higher Education, der sikrer kvaliteten af de udbudte uddannelser (Spolander et al., 2011). I New Zealand har The Social Workers Registration Board ansvar for at vurdere socialarbejderes kompetencer med udgangspunkt i en række specificerede standarder for socialt arbejde. I USA spiller den faglige organisation, selv om lovgivningen indeholder standarder for socialt arbejde, en central rolle i indsatsen for at føre tilsyn med, at disse standarder overholdes.

Staters stigende interesse for at regulere det sociale arbejdes profession i nogle lande er uden tvivl forbundet med nogle fordele for professionen og potentielt for de mennesker, som professionen arbejder med. Statslig regulering er udtryk for en formel anerkendelse af professionens rolle og status og kan også fremme

den offentlige sikkerhed ved at sikre, at udøvende socialarbejdere lever op til definerede standarder for faglig viden og faglige færdigheder, ligesom det kan være forbundet med muligheder for at gribe ind og sanktionere i sager, hvor der er mistanke om tjenesteforseelse (DeAngelis & Monahan, 2012). Ud over bekymringer for den elitisme, der er forbundet med en central, faglig registrering, har socialarbejdere imidlertid også peget på de potentielle tab, der er forbundet med den stigende formelle regulering af professionen, især i tilfælde, hvor de værdier, der driver det faglige sociale arbejde, ikke anerkendes. Som van Heughten (2011:174) spørger: "[Vil] en betoning af kompetencer, færdigheder, en essentialistisk ideologi og praksisviden i institutioner [...] presse den kritiske samfundsvidenskab og kritiske samfundsvidenskabsfolk ud af den akademiske gren af socialt arbejde?"

Uanset niveauet og karakteren (eller fraværet) af formel regulering af socialarbejdere forekommer det vigtigt, at alle socialarbejdere inddrages i diskussioner om faglig regulering. Vi kan som profession drage fordel af de synspunkter, som regulerende myndigheder giver udtryk for, og de bidrag, de kommer med, især i form af de standarder, der er nødvendige for at sikre den offentlige sikkerhed. Men professionen har også en vigtig rolle at spille i forbindelse med defineringen af karakteren af den faglige viden, de faglige færdigheder og det faglige formål. Alle socialarbejdere er kort sagt nødt til at forstå betydningen af ydre regulerende myndigheder for udformningen af det faglige grundlag og – på hverdagsniveau – for udformningen af deres faglige formål.

Når vi ser på grundlaget for den faglige praksis, inkluderer dette praksisteorier, værdier, metoder og færdigheder, der tilvejebringer grundlaget for det sociale arbejdes praksis. For mange socialarbejdere gælder det, at deres professionsformelle grundlag stærkt påvirker den måde, de konstruerer deres faglige formål på. Det formelle faglige grundlag – især de fælles værdier – kan også være med til at skabe en fælles identifikation blandt socialarbejdere trods den enorme mangfoldighed af praksiskontekster. For eksempel identificerer Sarah Banks (2012) fire primære principper, som der er stor tilslutning til i mange nationale faglige kodekser og i litteraturen om praksis: respekt for og fremme af individets ret til selvbestemmelse, fremme af velfærd eller trivsel, lighed og social retfærdighed. Det formelle

faglige grundlag er imidlertid ikke blot noget, der overføres til socialarbejdere fra de formelle institutioner, hvor der undervises og forskes i socialt arbejde, men også noget, som socialarbejdere kan udfordre og udvikle på baggrund af deres praktiske erfaring. Udvøende socialarbejderes evne til at bidrage til det sociale arbejdes formelle grundlag har været begrænset, hvilket delvist skyldes forskellene mellem de relativt uformelle måder, som viden dannes og overføres på i praksis, og akademiske og faglige institutioners formelle krav til vidensproduktion. Forskningscentre (hvor der forskes i praksis) og forskningsfællesskaber mellem på den ene side universiteter og sociale højskoler og på den anden side institutionelle leverandører af sociale serviceydelser eller individuelle leverandører af service kan fremme en dialog mellem de akademiske institutioner og forskningsinstitutionerne (hvor vores viden yderligere udvikles). Der er brug for yderligere initiativer af denne slags for at fremme en dialog mellem det formelle faglige grundlag og mangfoldigheden af praksisser i det sociale arbejde og for at sikre, at teorier om faglig praksis er relevante og nyttige til at forklare og vejlede praksis.

Et andet vigtigt bidrag til formålet med vores praksis er brugeres forventninger, behov, styrker og kompetencer. Begrebet om partnerskab, der står centralt i moderne teorier for det sociale arbejdes praksis, indebærer, at brugeres interesser bør anerkendes som forskellige fra det faglige grundlag for vores praksis og vores institutionelle kontekster. Dette betyder, at vi i praksis er nødt til at fokusere vores bestræbelser på at forstå brugeres synspunkter, behov og kompetencer såvel som inddrage dem i en forståelse af karakteren af vores rolle (se Trotter, 2004, 2013; Cree & Davis, 2006).

Disse elementer – grundlaget for den faglige praksis, den institutionelle kontekst og brugeres perspektiver – påvirker, hvordan vi udformer og oplever formålet med vores praksis. Dette er ofte et område, hvor der – for nogle – kan opstå spændinger og konflikter i det sociale arbejdes praksis. Nogle (heldige) socialarbejdere arbejder i miljøer, hvor deres rammer og kontekster hænger sammen. For eksempel er det sandsynligt, at en socialarbejder, der er stærk tilhænger af antiundertrykkende teori, vil mene, at det at være ansat på et sted, hvor støtte til og repræsentation af udsatte brugergrupper (*advocacy*) står centralt (det kan for eksempel være et værested med tilknyttede socialarbejdere),

er foreneligt med deres faglige ramme, mens det at være ansat i en offentlig myndighed, hvis centrale opgave er at implementere lovgivning, stiller dem over for betragteligt flere udfordringer. Det er sandsynligt, at de fleste af os oplever en vis konflikt mellem den opfattelse af formål, som vores praksiskontekst konstruerer, og vores faglige grundlag. Dette skyldes delvist – hvilket jeg vil vise i denne bog – at de ideer, der dominerer de fleste traditionelle social- og sundhedsinstitutioner, markant adskiller sig fra de diskurser, der ligger til grund for de professioner, hvor man arbejder med mennesker og bedriver en eller anden form for socialt arbejde. Men hvis vi kan forstå disse forskelle, kan de imidlertid give anledning til kreativ tænkning og inspiration til forandring i og af mange praksiskontekster.

Det sidste element i modellen er den faglige ramme for praksis. Det er den faglige ramme, som socialarbejdere udvikler gennem praksis og konstruerer på baggrund af information og retningslinjer fra de andre tre elementer, inklusive vores formelle faglige grundlag – men den er ikke begrænset til disse. Efterhånden som socialarbejdere udvikler deres praksis, er de ofte i stand til at trække på en rigere ramme for praksis, end det er muligt for nybegyndere. Denne stærke – og til en vis grad intuitive – forståelse af ens praksiskontekst gør det muligt for den erfarne fagperson at håndtere komplekse og usikre situationer med selvtillid og kompetence (Fook et al., 2000:148). Erfarne og dygtige professionelle kan bruge deres unikke faglige ramme til at udvide deres forståelse af formålet med deres praksis langt ud over det, man tilsyneladende skulle tro, de kunne ud fra enten det formelle faglige vidensgrundlag eller fra deres organisatoriske kontekst (se Fook et al., 2000).

En dynamisk tilgang til brug af teori

Teorier om det sociale arbejdes praksis er et vigtigt element i den dynamiske proces, som vores formål konstrueres igennem. Her vil jeg diskutere forskellige tilgange til brug af teori og skitsere, hvordan en kritisk refleksiv tilgang er mest i overensstemmelse med den dynamiske model for det sociale arbejdes praksis. Tre måder at bruge og udvikle praksisteorier på diskuteres – evidensbaseret praksis, reflekterende praksis og refleksiv praksis.

Diskussioner om brug af teori i praksis

Praksisteorier er rammer, der er udviklet af socialarbejdere til understøttelse af det sociale arbejdes praksis. Teoriene varierer med hensyn til, hvem og hvad de identificerer som fokus for det sociale arbejdes interventioner. For eksempel fokuserer problemløsende teorier på individers problemer, mens styrkeperspektivet fokuserer på individers styrke. Teorier inkorporerer en lang række forskellige metoder, men nogle er mere orienteret mod arbejde med individer, mens andre med større sandsynlighed fører til inkorporering af praksisser rettet mod social forandring. Teoriene varierer også i forhold til, i hvilket omfang de er i overensstemmelse med den 'videnskabelige' metode eller en evidensbaseret praksis. For eksempel er den opgavecentrerede tilgang, en form for problemløsende praksis, i overensstemmelse med den videnskabelige metode, hvilket viser sig ved dens udvikling gennem randomiserede kontrollerede forsøg og ved, at den pålægger socialarbejderen at blive ved med at indsamle og analysere den evidens, der fremkommer som følge af resultater i praksis. I modsætning hertil er styrkeperspektivet og den løsningsfokuserede terapi forbundet med et skeptisk syn på den videnskabelige metode og betragter al videnproduktion som subjektiv, og praktikerens ansvar er at udforske og udvikle en nuanceret fortolkning af brugerens situation snarere end at stræbe efter en objektiv sandhed.

Forholdet mellem formel teori og praksis i socialt arbejde er et omstridt forhold, som det er i mange relationsprofessioner (se Schön, 2001). Socialarbejdere udtrykker ofte en ambivalent holdning til teori (Howe, 1987:15; Fook et al. 2000). For mange socialarbejdere er teori i bedste fald en luksus, man kan reflektere over, når det sociale arbejdes 'virkelige' arbejde er udført; i værste fald afvises teori som autoritært og irrelevant for praksis (Healy, 2000:1).

Den almindeligt forekommende kritik af formaliserede teorier om faglig praksis i socialt arbejde kan delvist tilskrives den måde, teorier udvikles på. Traditionelle former for teoriudvikling har adskilt udviklingen af teori fra dens anvendelse. Socialarbejdere har ofte næret modvilje mod at anvende teorier, der er udviklet i den akademiske verdens elfenbenstårne, der befinder sig på lang afstand fra den kompleksitet og de trivialiteter, der kendetegner det sociale

arbejde i praksis. Derudover har nogle forskere, der forsker i socialt arbejde, snarere betragtet socialarbejdere og brugere som genstande for undersøgelse end som deltagere i udvikling af viden. Igen har adskillelsen mellem forsker og forskningsgenstand – såvel som adskillelsen mellem teoretiker og praktiker og/eller bruger – skabt hindringer for socialarbejderes brug af teori i praksis. Mangfoldigheden af forskning i praksismetoder, herunder partnerskaber mellem forsknings- og praksismiljøer og øget opmærksomhed på metoder, der muliggør en syntetisering af den foreliggende viden, skaber nye muligheder for teoriudvikling i fællesskab og omsætningen af viden til praksis (se Baldwin, 2012; Shardland, 2012).

Derudover er udøvere socialarbejdere kommet med indvendinger mod de former for teori, der er blevet udviklet ved hjælp af traditionelle forskningsmetoder. Munro (1998:2) konstaterer:

Det har i mange år været diskuteret, hvordan man kan integrere teori og praksis, hvordan man kan bruge hoved og hjerte og kombinere en klar, logisk argumentation med en omsorgsfuld og menneskelig holdning. [...] Den dominerende videnskabelige model har indtil for få år siden været en behavioristisk/positivistisk model, der for mange har forekommet uforenelig med deres eksisterende praksisviden.

Ifølge den reflektive tilgang til brugen og udviklingen af teori, som jeg tilslutter mig i denne bog, kan en konflikt mellem teori og praksis løses ved at anerkende, at når socialarbejdere bruger teori, *skaber vi også teori i praksis*. Således anvender vi ikke blot formelle teorier – som de teorier, vi vil se nærmere på i del 3 – men kan også bruge dem som grundlag for at skabe viden i praksis.

New Public Managements stigende indflydelse på organiseringen af socialt arbejde har også fået nogle socialarbejdere til at sætte spørgsmålstegn ved, hvilken rolle praksisteori skal spille. Formålet med teorier for faglig praksis er at gøre socialarbejderens praksis til en analytisk og kreativ aktivitet. I de skiftende kontekster for det sociale arbejdes praksis – kontekster, hvor praksis i stigende grad bliver fragmenteret – kan mulighederne for at arbejde på denne måde blive begrænset (Healy & Meagher, 2004; Saario & Stepney, 2009). Kun gennem

samarbejde – både internt inden for faget og med andre relevante faggrupper og brugergrupper – kan socialarbejdere fremme den kulturelle vurdering af socialt arbejde som en professionel aktivitet (se Healy & Meagher, 2004). Klarhed over de teoretiske grundlag for vores praksis kan hjælpe os med at gribe og videreudvikle de muligheder, vores praksis byder på.

Hvorfor teori er vigtig

Socialarbejdere har ofte svært ved at sige, hvilke teoretiske rammer de bruger i praksis (Howe, 1987:17; se også Fook et al., 2000). Vi kan endda møde socialarbejdere, der erklærer at have droppet al teori, i det samme de afsluttede deres formelle uddannelse. Alle socialarbejdere baserer imidlertid deres praksis på teoretiske antagelser, hvad enten de er bevidste om disse eller ej (Munro, 1998:6). Vores teoretiske grundlag vejleder os i bestemmelsen af, hvad der bør være fokus for vurdering eller intervention, og som vi skal se, tilbyder forskellige teoretiske grundlag ofte forskellige perspektiver på fokus, formål og processer i det sociale arbejdes praksis. Selv om forskning gentagne gange har vist, at det kun er få socialarbejdere, der bruger teorier på en formel og eksplicit måde (Munro, 1998:46; Fook et al., 2000:189), er der en række grunde til, at vi bør udvikle vores evne til at identificere, bruge og udvikle en formel teori for socialt arbejde i vores praksis.

Den første grund er spørgsmålet om ansvarlighed over for brugere, arbejdsgivere og finansierende instanser. Howe (1987:164), der trækker på forskning i brugerens erfaringer af socialt arbejdes praksis, skriver, at brugere foretrak "socialarbejdere, der virkede, som om de var klar over, hvad de foretog sig, og hvorfor de gjorde det, og socialarbejdere, der siger, hvilket mål de arbejdede henimod, og hvordan de ville realisere dette mål" (se også Trotter, 2006). De nye administrative reformer af den sociale sektor har ført til et pres på socialarbejdere om at formulere grundlaget og rationalet for deres praksis. I dette klima præget af mistillid til fagfolk og forventninger om gennemsigtighed i praksisprocesser er socialarbejdere nødt til tydeligt at formulere, hvad de gør, og deres rationale for dette. En god forståelse af praksisteorier og praksisviden er vigtig i udførelsen af denne opgave.

Forbedringen af servicens kvalitet er en anden grund til at udvikle vores evne til at identificere, bruge og udvikle teori i praksis. Teori gør det muligt for os kritisk at undersøge de almindeligt udbredte måder at opfatte og gøre ting på (Thompson, 2006). Således kan teori gøre det muligt for os kritisk at undersøge antagelser og etablerede måder at gøre ting på, der ikke gavner brugernes sag. På denne måde kan teori forbedre vores evne til at udforske en lang række praksisser, der ud fra en common sense-opfattelse forekommer selvfølgelig. For eksempel hjælper styrkeperspektivet (se kapitel 8) os med at se klientens styrker og evner, der måske ellers ville være usynlige for os, for andre leverandører af service eller for andre i brugerens personlige og lokale netværk. Derudover kan vi ved at skabe en dialog mellem socialt arbejdes formelle teorier og vores egen opfattelse af det sociale arbejdes formål, som vi har konstrueret dette formål, forbedre vores evne til at give kreative responser på de problemer og problemstillinger, vi møder i praksis (Fook et al., 2000:188). Ved at forstå en lang række teoretiske rammer er vi godt udrustet til at udvikle strategier for praksis, der bygger på de styrker og muligheder, som forskellige teoretiske rammer tilbyder. For eksempel kan vi i det enkelte møde i praksis trække på aspekter af problemløsningsteori, styrkeperspektivet og kritiske teorier i forsøget på at analysere og respondere på både de lokale og strukturelle kontekster i relation til de problemstillinger, brugeren står over for.

Evnen til at formulere de teoretiske grundlag for vores praksis er fundamental for evnen til at vurdere og forbedre kvaliteten af de serviceydelser, vi leverer. Teorier om socialt arbejde tilvejebringer en række principper, der kan undersøges i praksis, og som kan bruges til at evaluere vores praksis. Indførelsen af administrative reformer i den sociale sektor har ført til et stigende fokus på effektiviteten af socialt arbejde. Mange socialarbejdere – især dem, der arbejder inden for den kritiske tradition – betragter begrebet om effektivitet med nogen mistænksomhed på grund af dets relation til administrativ kontrol af processer i leveringen af service (Trinder, 2000:143). Alligevel er begrebet om effektivitet også relevant i forhold til centrale værdier i socialt arbejde, værdier som social retfærdighed og faglig integritet. Trinder (2000:149), der

skriver om socialt arbejde med prøveløsladte og betinget dømt, minder os om følgende forhold:

Socialarbejdere og tilsynsførende med prøveløsladte og betinget dømt arbejder med nogle af de mest sårbare såvel som de mere farlige medlemmer af samfundet og har en etisk pligt til at tilbyde den bedst mulige hjælp.

En yderligere grund til at forholde sig til professionens formelle teoretiske grundlag er, at vi alle har et ansvar for at udvikle dette grundlag. Alle professioner – socialt arbejde indbefattet – er afhængige af teoretiske rammer for praksis. Som Rojek et al. (1988:174) hævder, “er generel viden, der kan overføres, absolut nødvendig. Uden denne viden ville socialarbejdere være tvunget til at opfinde socialt arbejde forfra, hver gang de begyndte at arbejde med en ny klient.” Alligevel betragter mange socialarbejdere diskussionen om udvikling og brug af teori som et anliggende for akademikere. Praktikernes manglende deltagelse i diskussionen af – og udviklingen af – formel teori betyder, at professionen ikke får adgang til indsigter fra en lang række perspektiver på praksis. Praktikere bruger og skaber viden i praksis, men i det store og hele opstår denne viden på uformel vis og forbliver i individuelle praktikeres hoveder eller overføres – i bedste fald – mundtligt til andre gennem supervision. Den uformelle og individualistiske karakter af denne viden betyder, at den ikke er tilgængelig for professionen generelt, og at den kun kan bruges på meget begrænsede måder i uddannelsesprocesser. Kirk og Reid (2002:203) kritiserer socialarbejderes mundtlige tradition for udvikling og udbredelse af viden på grundlag af, at:

så længe observationer kun kommunikerer uformelt, mundtligt og blandt nogle få kolleger, bliver de ikke en del af professionens etablerede viden. Hvis man vil øge vidensgrundlaget, kræver det udarbejdelsen af gennemtænkte, skriftlige bidrag til litteraturen.

Desuden: Når uformel viden forbliver inden i vores egne hoveder, bliver den ikke genstand for den eksterne granskning, der kræves for at fremme vores forståelse af dens styrker og begrænsninger i vores praksiskontekster og i relation til andre områder for levering af service. Med andre ord giver uformelle processer for

opbygning af viden os en vis frihed, men de kan også afføde illusioner om, hvor effektivt vi egentlig realiserer formålene med vores praksis.

Udarbejdelse og brug af teori i praksis: Diskussioner om evidens og refleksion

Mens mange forskere i socialt arbejde er enige om, at teori er et centralt element i det sociale arbejdes faglige praksis, diskuterer socialarbejdere fortsat, hvordan man bedst kan udvikle og bruge den i praksis. Enhver overvejelse over, hvordan teori kan bruges i praksis, er nødt til at forholde sig til de mangeårige diskussioner om vidensproduktionens karakter inden for socialt arbejde som felt. Selv om der findes en lang række synspunkter vedrørende vidensproduktion, har to dominerende stemmer været ‘empiriske praksis-bevægelsen’ og den reflekterende tradition. I litteraturen om socialt arbejde er disse to skoler ofte polariseret, men i praksis trækker mange teoretikere og praktikere, der beskæftiger sig med socialt arbejde, på dem begge. Derfor kan man snarere beskrive distinktionen mellem de to skoler som en distinktion inden for et kontinuum end som en distinktion mellem to vidt forskellige lejre. Når de er mest yderliggående, afføder disse skoler fuldstændig forskellige måder at udvikle og bruge viden i praksis på. Det er disse forskelle, jeg her vil pege på.

Reid (1994) bruger termen ‘empirisk praksis-bevægelsen’ (*the empirical practice movement*) til at beskrive nogle forskeres, praktikeres og andre interessenters – for eksempel arbejdsgiveres – insisteren på, at socialarbejdere bruger videnskabelige metoder til udvikling af viden. fortalere for empirisk praksis – også kaldet ‘evidensbaseret praksis’ – hævder, at socialt arbejde bør hvile på rational viden, hvis gyldighed er blevet bevist gennem videnskabelige metoder (Reid, 1994:166). Grunden til den hastigt voksende interesse for evidensbaseret praksis kan tilskrives arbejdsgiveres, professionsmedlemmers og offentlighedens stigende krav til, at leverandører af service bør tage ansvar for at sikre den bedst mulige brug af de offentlige midler og sikre de bedste resultater for brugerne.

Op gennem 1960’erne og 1970’erne satte en række højt profilerede evalueringsstudier af det sociale arbejdes praksis i USA alvorlige spørgsmålstegn ved effektiviteten af socialt arbejde (Trinder, 2000:143; Kirk & Reid, 2002:38). Disse

undersøgelser bekymrede mange i faget, der havde rost sig af at være lydhøre over for brugerne, og førte til etableringen af projekter med udgangspunkt i en evidensbaseret tilgang til socialt arbejde. Formålet med disse projekter var at tilvejebringe en videnskabeligt underbygget praksis i det sociale arbejde. William Reids og Laura Epsteins opgavecentrede tilgang til praksis (1972) er et af de mest kendte eksempler på dette (se kapitel 7). Selv om socialarbejdere i dag fortsat diskuterer fordele og ulemper ved evidensbaseret praksis, bliver bevægelsen stadig stærkere inden for nogle praksisfelter, især inden for arbejdet med 'højrisiko'-klientgrupper, herunder arbejdet med udsatte børn og deres familier (se Munro, 1998), og i institutioner, der værdsætter evidensbaserede tilgange, som det er tilfældet mange steder inden for sundhedsvæsenet (Plath, 2006).

Mens empirisk praksis-bevægelsen er en relativt ny retning inden for socialt arbejde, er socialarbejderes søgen efter et videnskabeligt grundlag for praksis ikke ny. Lederne af Charity Organisation Society (COS), der blev grundlagt i London i 1869, ønskede at udvikle et videnskabeligt grundlag for praksis og forestillede sig, at det ideelt set ville forholde sig således, at "velgørenhed – ligesom viden – skulle være en ordnet og systematisk proces, hvor praktikere indsamlede kendsgerninger, opstillede hypoteser og reviderede dem i lyset af de yderligere kendsgerninger, der opstod i forbindelse med hver sag" (Evans, citeret i Kirk & Reid, 2002:27). Mary Richmond (1917), en pioner inden for socialt arbejde (der levede 1861-1928), beskrev social diagnose som "et resultat af en videnskabelig proces. Kendsgerninger indsamles og indgår som grundlag for hypoteser, der derefter testes ved at bruge den relevante evidens" (Reid, 1994:166). Selv om Richmond og hendes kolleger forsøgte at udvikle en systematisk ramme for praksis, var deres forskning begrænset til enkelte cases. I modsætning hertil forsøger medlemmer af empirisk praksis-bevægelsen at bruge strengere videnskabelige metoder, især af eksperimentel art, til udformningen og testningen af tilgange til socialt arbejde.

Finansierende instanser og offentligheden generelt udsætter i dag socialarbejdere for et stigende pres for at dokumentere deres effektivitet, "efterhånden som interessen for virkningerne af social service på modtagere og de offentlige midler er blevet større" (Taylor & White, 2000:181). I denne kontekst, der er præget af

et stadigt stigende pres udefra, agiterer fortalere for empirisk praksis-bevægelsen fortsat for en forandring indefra, fra det sociale arbejde selv. Disse fortalere er ofte meget kritiske over for udvikling og brug af teori om socialt arbejde og beskylder den for ikke at leve op til videnskabelige standarder for udvikling af viden. Kirk og Reid (2002:20) hævder: "Vidensgrundlaget for socialt arbejde er dårligt defineret og vanskeligt at identificere, afgrænse og organisere. Desuden er det meste af dette ikke et resultat af streng videnskabelig testning". fortalere for empirisk praksis-bevægelsen mener, at socialarbejdere bør være mere forskningsorienterede, dvs. bruge forskningsresultater i praksis og bruge videnskabelige metoder til at evaluere deres egen effektivitet. Munro (1998:23) skriver: "Denne bevægelse ansporer socialarbejdere til at bruge empirisk testede metoder som hjælp til at formulere deres tankegang og at evaluere deres eget arbejde strengt." En af denne bevægelses største styrker er, at den tilbyder en ramme for socialarbejdere, så de kritisk kan undersøge kilderne til den information og de former for information, de bruger i deres beslutningsproces. Ifølge Munro (1996, 1998) kan en opmærksomhed på kilderne til de beslutninger, der træffes, og på beslutningsprocesserne sætte os i stand til at undgå fejltagelser, der netop er mulige at undgå; dette er særlig vigtigt i relation til beslutninger i højrisikosituationer inden for områder som psykiatrien og arbejdet med udsatte børn og deres familier.

Til trods for fordelene ved en evidensbaseret tilgang til praksis er socialarbejdere nødt til at være forsigtige i deres anvendelse af den til teoriudvikling og brug af viden. Inden for mange af det sociale arbejdes felter er forskningsgrundlaget i forskellige tilgange underudviklet eller omdiskuteret (Plath, 2006). I de 'grå zoner', hvor socialarbejdere praktiserer, er teori og viden med andre ord langt fra entydige størrelser. En evidensbaseret tilgang kan også føre til en topstyret tilgang til udvikling og brug af teori og føre til, at socialarbejdere ikke har lyst til at udvikle teori og viden i deres praksis. I denne topstyrede tilgang udvikler og tester forskeren i socialt arbejde teorier om socialt arbejde, som praktikerne så anvender i praksis (Taylor & White, 2000:184). Udviklingen af teori og viden er adskilt fra brugen af teori og viden på grund af, at praktikere ikke har tiden eller de videnskabelige redskaber til at udvikle sammenhængende praksisteorier (se Kirk & Reid, 2002). De principper om videnskabelig neutralitet, som evidensba-

seret socialt arbejde hviler på, betvivler også udøvende socialarbejderes evne til objektivt at evaluere resultaterne af deres egen praksis. Adskillelsen af udvikling og brug af teori i den evidensbaserede tradition giver ikke praktikere meget plads til at sætte spørgsmål ved, hvordan teorien er blevet udviklet, eller hvordan den kan udfordres i praksis.

Et andet problem er, hvordan socialarbejderen kan forstå den store mængde forskning, hvoraf noget kan være omstridt, i mange af det sociale arbejdes felter. Systematiske forskningsoversigter, der er kendetegnet af en stræben efter at evaluere og syntetisere forskningsviden inden for specifikke praksisdomæner, kan potentielt omsættes til viden, der kan anvendes i praksis. Som bemærket af Sharland (2012:483) er metaanalysen af forskning i socialt arbejde imidlertid begrænset som følge af det store antal variabler, såsom klientkarakteristika og det sociale arbejdes kontekster, der har indflydelse på resultaterne af det sociale arbejdes praksis. Systematiske forskningsoversigter kan forstærke snarere end erstatte lokal erfaring, når vi forsøger at bruge teori og viden i praksis.

I modsætning til fortalere for empirisk praksis-bevægelsen argumenterer socialarbejdere i den reflekterende tradition for at anerkende praktikeres konkrete praksiserfaring som grundlag for at udvikle og bruge viden i praksis. Elementer af den reflekterende udvikling af viden er – i lighed med empirisk praksis-bevægelsen – veletableret i vores profession. Jane Addams (1938) stræbte efter at udvikle et teoretisk grundlag for sit arbejde ved Hull House i Chicago (som hun grundlagde sammen med Ellen Starr) gennem en regelmæssig reflekterende analyse af de aktiviteter, som hun og medlemmer af lokalmiljøet var involveret i. Den tilgang præget af sociale eksperimenter, som Addams (1938) har beskrevet, er beslægtet med aktionsforskningsstrategier, der forbindes med den pragmatiske filosof John Dewey, der var Addams' kollega, ven og gæst på Hull House.

I tråd med dette argumenterer Donald Schön (1995, 2001), en ledende forsker i reflekterende brug og udvikling af viden i fag, hvor man arbejder med mennesker, imod det, han beskriver som den 'teknisk-rationalistiske' tilgang, der ligger til grund for evidensbaserede tilgange til udvikling af viden. I den teknisk-rationalistiske tilgang er faglig viden udledt på baggrund af et videnskabeligt vidensgrundlag og anvendt på klart definerede og velafgrænsede videnskabelige

problemer (Thompson, 1995). For eksempel kan en civilingeniør have en teknisk-rationalistisk tilgang til at tegne en bro, men en sådan tilgang vil være mindre egnet til at håndtere en offentlig diskussion om, hvor broen skal bygges. Schön (1995:34) kritiserer anvendelsen af en teknisk-rationalistisk tilgang til relationsprofessionerne således:

Ved at definere grundigheden alene ud fra teknisk rationalitet udelukker vi – som ikke-grundligt – meget af det, som kompetente praktikere rent faktisk gør i de ubestemmelige praksiszoner, hvor de forholder sig til problematiske situationer, unikke tilfælde og konflikter vedrørende værdier eller mål; vi udelukker den kunstneriske kunnen, hvormed de sommetider angriber teknisk problemløsning, og de vurderinger, som denne er afhængig af.

I dette citat afviser Schön ikke fuldstændig teknisk rationalitet, dvs. evidensbaseret viden, men insisterer snarere på, at denne form for viden ikke alene kan tilvejebringe grundlaget for udvikling og brug af viden i relationsprofessionerne. Dette skyldes til dels, at den evidens, der er tilgængelig i forbindelse med beslutningsprocesser i socialt arbejde – processer, der normalt involverer opfattelser og følelser såvel som konkrete kendsgerninger – ofte er uklar. Derudover er mange af de problemer, vi arbejder med i socialt arbejde, "rodede" og "ubestemmelige" og "kan ikke 'løses' på nogen klar, målelig eller overskuelig måde" (Parton, 2000:452; se også Trinder, 2000:149). Når vi for eksempel bedes om at vurdere, hvorvidt en familie forsømmer deres spædbarn, kan vi måske se nogle tegn på vanrøgt, som for eksempel at spædbarnets flaske er fyldt med koaguleret mælk – og andre tegn på omsorg, som for eksempel at moderen og andre familiemedlemmer udviser ømhed over for barnet. Når vi beslutter os for at gribe ind eller ikke at gribe ind, bør vi prioritere barnets sikkerhed, og vi må også tage højde for strukturelle faktorer (såsom strukturelle uligheder betydning for brugerens situation), institutionelle faktorer (såsom en sammenlignende vurdering af de potentielle fordele og ulemper ved at gribe ind, for eksempel ved at tvangsfjerne barnet eller ved at støtte familien) og lokale faktorer (såsom hvorvidt vi sammen med familien og lokale støttende instanser kan vurdere og sikre, at barnets behov for omsorg imødekommes).

I modsætning til den evidensbaserede tradition foreslår Schön (1995) en reflekterende tilgang til udvikling og brug af viden, der omfatter 'viden-i-handling' og 'refleksion-i-handling'. Termen 'viden-i-handling' refererer snarere til processerne med at udvikle viden i praksis end til det at anvende allerede eksisterende teorier i praksis (op.cit.:39). I modsætning til evidensbaserede praktikere betragter fortalere for reflekterende praksis intuitiv og tavs viden som et vigtigt aspekt af en effektiv praksis (Fook et al., 2000:222). Schön (1995:40) bruger begrebet 'refleksion-i-handling' som betegnelse for processer, hvor viden forfines i handling og således fremmer nye måder at respondere på de problemer, vi møder i praksis. Evnen til at reflektere i handling er vigtig for at kunne respondere på de hændelser i praksis, der ikke er rutinemæssige. For eksempel vil praktikere, der arbejder med palliativ omsorg, normalt udvikle et repertoire af processer, der kan hjælpe brugere med at håndtere sorg og tab. I praksis er det sandsynligt, at de i hvert tilfælde må tilpasse dette repertoire af processer til brugerens unikke situation. Evnen til at reflektere i handling er vigtig for, at vi kan bruge vores viden og færdigheder fleksibelt i responsen på brugerens og vores institutionelle konteksters specifikke karakteristika.

Den reflekterende tilgang placerer praktikerne – i stedet for akademikerne eller forskeren – i centrum for udviklingen og brugen af viden. En af denne metodes store styrker er, at den anerkender og værdsætter udøvende socialarbejdere som aktive skabere og brugere af teori og andre former for viden. Taylor og White (2000:196) hævder følgende: "Ved at indføre subjektivitet bringer den reflekterende tænkning os meget tættere på praksis end objektivistiske redegørelser." Den fremmer også åbne tilgange til praksis, der lader den lokale kompleksitet definere problemstillinger og respondere på dem. I forsvaret for en reflekterende tilgang hævder Parton (2000:452): "Usikkerhed, forvirring og tvivl bør være en central del af enhver teoretisk tilgang, der for alvor håber på at være nyttig i praksis."

Alligevel er denne betoning af praktikerens refleksioner som grundlag for udvikling og brug af viden på flere måder problematisk. Betonningen af intuitiv og tavs viden er ensbetydende med, at grundlaget for vores viden forbliver utilgængeligt for andre interessenter, såsom brugere, arbejdsgivere eller finan-

sierende instanser (Taylor & White, 2000:193). Og ved at betragte praktikerens refleksioner som en sand redegørelse for det sociale arbejdes praksis efterlader denne tilgang ikke nogen plads til en kritisk undersøgelse af de videnspåstande, praktikerne kommer med. Som Taylor og White (op.cit.:200) advarende skriver:

Selv om en kritisk, reflekterende praksis skaber muligheden for en mere usikker, tvetydig og kompleks verden, er den tilbøjelig til at lukke meget af dette ned igen ved at tilsløre klientperspektiver og fastfrysse praktikerens redegørelser som sande repræsentationer af, hvad der skete.

Den intuitive viden, der værdsættes så højt i reflekterende praksis, er også vanskelig at bruge i formelle uddannelsesprocesser. Eftersom vores viden – ifølge Schön – udvikles i og gennem handling, er vores evne til at overføre denne viden fra specifikke praksiskontekster til andre kontekster begrænset. I nogle praksiskontekster, der involverer risikofylde eller juridisk bindende beslutninger, kan afhængigheden af intuitiv og tavs viden desuden øge risikoen for forkerte beslutninger. Den kan også føre til produktionen af viden, der ikke anerkendes af formelt bestemmende institutioner, for eksempel domstole. Hvis vi for eksempel foran en dommer vil argumentere for, at et barn skal tvangs fjernes, eller en tilsyneladende selvmordstruet person tvangs indlægges, må vi være i stand til at formulere grundlaget for vores professionelle vurderinger ud fra den gældende 'videnskabelige' og faglige viden på vores felt, især hvis vi er indkaldt som eksperter.

Og endelig risikerer vi ved primært at fokusere på induktiv udvikling af viden – dvs. ved at udvikle viden på baggrund af vores praksiserfaringer – ikke at få det optimale ud af formaliserede praksisteorier som grundlag for udvikling af teori og viden i praksis. Vi risikerer at bruge energi på konstant at 'genopfinde den dybe tallerken' i stedet for at bruge tiden på at udvikle og videreudvikle eksisterende teori og vores eget vidensgrundlag. Kort sagt etablerer denne tilgang ikke en dialog mellem praktikerens intuitive viden og de formelle teorier for det sociale arbejdes praksis, men prioriterer i stedet praktikerens erfaringsbestemte viden over alt andet. På lignende vis kan den reflekterende tilgang ved at foku-

sere på usikkerhed og kompleksitet påvirke praktikere til at ignorere de aspekter af socialt arbejde, hvor en vis grad af sikkerhed er mulig og nødvendig. For eksempel er der på grundlag af et omfattende empirisk materiale etableret effektive strategier for arbejde med ufrivillige klienter, og nogle af disse strategier strider imod hævdunden praksis i professionen. For eksempel viser Trotter (2004, 2006), at udvisning af et højt niveau af empati uden et samtidigt fokus på sociale perspektiver kan føre til dårligere resultater i arbejdet med udsatte børn og deres familier og inden for kriminalforsorgen. Viden af denne art, dvs. empirisk udviklet viden om praksis, er særlig vigtig for uerfarne praktikere, hvis mangel på omfattende viden om det specifikke praksisdomæne kan være en hindring for en hensigtsmæssig refleksion over deres praksissituation.

En refleksiv tilgang til teori: Udvikling af teori i praksis

Jeg vil nu se lidt nærmere på refleksiv praksis, et begreb, der trækker på teknikker fra diskursanalysen og den kritiske, reflekterende tradition. Carolyn Taylor og Susan White (2000) har brugt betegnelsen at praktisere 'refleksiv' om en tilgang, der opmuntrer socialarbejdere (og andre fagfolk inden for social- og sundhedssektoren) til at undersøge deres vidensproduktionsprocesser. Mens den evidensbaserede tilgang adskiller udvikling af viden fra praksisviden, anerkender den refleksive praksis, at socialarbejdere altid skaber viden i praksis. Og selv om den reflekterende tradition – som beskrevet i Donald Schöns arbejde – anerkender, at socialarbejdere opbygger viden, prioriterer den praktikerens erfaringsbestemte og tavse viden over anden (formel) viden, herunder formelle teorier. Ved at gøre dette nedtoner den reflekterende tradition formelle praksisteoriens betydning som grundlag for kritisk refleksion over vores praksis, og den undersøger ikke i tilstrækkeligt omfang praktikerens redegørelser for det, de opfatter som sandheder i deres praksis. Den refleksive tilgang kræver, at:

praktikere begynder at blive bedre til at lytte til sig selv og er opmærksomme på deres overtalelsesretorik og deres konstituering af praksis – dvs. lytte med et kritisk øre til deres betydnings- og vidensskabende praksisser (White, 2009:169).

White og hendes kolleger bruger en række forskellige diskursanalytiske teknikker i forsøget på at hjælpe socialarbejdere til at opnå kritisk indsigt i deres praksisser.

I denne bog anerkender jeg værdien af den refleksive tilgang, der er blevet udviklet af Taylor og White (2000; se også Hall et al., 2006; White, 2009; Hall & Slembrouck, 2010). Der er meget at vinde ved at øge socialarbejderes muligheder for at forholde sig mere kritisk til, hvordan de konstruerer deres praksis, og hvordan deres praksisser konstrueres i de institutioner, hvor de praktiserer. I overensstemmelse med målet for en refleksiv praksis om at gøre det "velkendte fremmed" (White, 2009:170) undersøger denne bog de centrale diskurser, der former de institutionelle praksiskontekster, for at hjælpe dig, læser, med at analysere de kontekster, som dine praksisser er forankret i. I del 3 beskrives centrale praksisteoriens rødder, antagelser, styrker og begrænsninger med det mål at hjælpe dig med kritisk at reflektere over de kontekster, som du praktiserer i, og kritisk vurdere og udvikle de tilgange til praksis, du arbejder med.

Konklusion

Socialarbejdere er både aktive deltagere i og underkastet de praksiskontekster, de arbejder i. Vi konstruerer vores opfattelse af formål sammen med brugere gennem forhandling mellem forventninger, der kommer fra vores institutionelle kontekst, vores formelle faglige grundlag og vores rammer for praksis. I dette kapitel har jeg undersøgt de elementer, der konstituerer det sociale arbejdes praksis, samtidig med at jeg anerkender, at vores praksis konstant genforhandles i forbindelse med enhver interaktion i praksis. Jeg har set nærmere på tre tilgange til brug af teori i praksis og peget på, at en kritisk refleksiv tilgang er den tilgang, der stemmer bedst overens med den dynamiske praksismodel, som jeg introducerer i dette kapitel. I del 2 vil jeg se nærmere på analysen af de diskurser, som vores faglige formål forhandles gennem, og i del 3 vil jeg analysere de praksisteorier, der ligger til grund for vores faglige formål og tilgang til praksis.

Opsummerende spørgsmål

1. Hvilke elementer er der i den dynamiske model for det sociale arbejdes praksis, der er blevet beskrevet i dette kapitel?
2. Hvorfor er det vigtigt at erkende den dynamiske konstruktion af det faglige formål i det sociale arbejdes praksis?
3. Hvad er en teori for det sociale arbejdes praksis?
4. Hvilke udfordringer er der for brugen af teori i praksis?
5. Hvad indebærer en kritisk og refleksiv tilgang til brug af teori?

Anbefalet læsning

Banks, S. (2012). *Ethics and Values in Social Work*, 4. udgave. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Fremragende, læservenlig gennemgang af de værdier og den etik, der ligger til grund for socialt arbejde.

Cree, V. & A. Davis (2006). *Social Work: Voices from the Inside*. New York: Routledge.

Bogen giver stemme til de mennesker, der bruger det sociale arbejdes serviceydelser, herunder brugere af hjælp til børn, familiestøtte, psykiatriens tilbud, hjælp til handicappede og ældreplejen. God diskussion af, hvordan brugere opfatter vores formål, og af vores potentielle til at gøre det bedre. Lader brugere komme til orde og peger på centrale temaer i forbindelse med forbedringen af praksis.

Healy, K. (2011). *Social Work Methods and Skills: The Essential Foundations of Practice*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Indføring i de metoder og færdigheder, der præger det sociale arbejdes praksis, herunder arbejde med individer, familier, grupper og lokalmiljøer og udviklingen af indsatsen. Den er en ledsager til denne bog, i og med at den inkorporerer de teoretiske begreber, der her er beskrevet, med det sociale arbejdes praksisser.

Kirk, S. & W. Reid (2002). *Science and Social Work: A Critical Appraisal*. New

York: Columbia University Press.

Kritisk vurdering af de strategier og metoder, der har været brugt til at udvikle viden til det sociale arbejdes praksis. Bogen viser, hvordan socialarbejdere trækker på videnskabelig viden og videnskabelige teknikker, og vurderer kritisk den evidensbaserede tradition og socialarbejdes forholds til denne tradition.

Schön, D. (2001). *Den reflekterende praktiker – hvordan professionelle tænker, når de arbejder*. Aarhus: Klim.

Banebrydende bog, der definerer denne tilgang og beskriver dens værdi for relationsprofessioner som undervisning, pleje og socialt arbejde. Fremragende indføring i de faktorer, der driver en evidensbaseret tilgang til praksis.

Sheldon, B. & G. Macdonald (2010). *A Textbook of Social Work*. New York: Taylor & Francis.

Oplysende indføring i det sociale arbejdes historie og nuværende kontekst. Hovedforfatterne er internationalt anerkendte for deres arbejde med evidensbaseret praksis. Vigtig nutidig guide til det sociale arbejdes kontekster og praksisdiskussioner i dag.

Taylor, C. & S. White (2000). *Practising Reflexivity in Health and Welfare: Making Knowledge*. Buckingham: Open University Press.

Banebrydende bog, der beskriver refleksivitets teori og praksis i social- og sundhedssektoren. Præsenterer konkrete strategier til socialarbejdere, så de kan forholde sig til vidensproduktionen i deres praksis.

White, S., J. Fook & F. Gardiner (eds.) (2006). *Critical Reflection in Health and Social Care*. Buckingham: Open University Press.

Fremragende indføring i den kritiske refleksions og refleksivitets teori og praksis i social- og sundhedssektoren. Beskriver centrale begreber og metoder, der kan bruges til at forbedre praksis gennem en effektiv kritisk refleksion. Indeholder

diskussioner af relevansen og brugen af kritisk refleksion i en række forskellige kontekster, herunder konkret praksis, forskning og uddannelse.

Hjemmesider

www.ifsw.org

The International Federation of Social Workers

www.scie.org.uk

Social Care Institute for Excellence (SCIE), der har base i Storbritannien, indsamler og analyser praksisviden og tilbyder praktiske ressourcer til en evidensbaseret praksis inden for blandt andet feltet for socialt arbejde.

www.cochrane.org

Cochrane Collaboration, en uafhængig organisation, der udvikler praksisviden inden for blandt andet sundhedsområdet.

DEL 2

DISKURSER, DER FORMER PRAKSISKONTEKSTER

Praksisøvelse

Værdier og socialt arbejde

Undersøg IFSW's definition af socialt arbejde på dens hjemmeside, og reflekter over nedenstående spørgsmål i relation til denne definition (en dansksproget version af definitionen kan findes på IFSW's hjemmeside: http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_24108-5.pdf).

- Hvordan passer denne definition med din opfattelse af formålet med det sociale arbejde?
- Hvilke udfordringer præsenterer denne definition socialarbejdere, der i dag arbejder i social- og sundhedssektoren, for?